

Jezyki orientalne

TERESA HALIK
HOANG THU OANH

JĘZYK WIETNAMSKI
TIENG VIET
Część I

DIALOG

JEZYK WIETNAMSKI

TIENG VIET

Teresa Halik
Hoang Thu Oanh

JĘZYK WIETNAMSKI

TIENG VIET

Część I

(kurs podstawowy)

Wydanie drugie poprawione i uzupełnione

Wydawnictwo Akademickie

DIALOG

Warszawa 2009

Do druku opiniowali: Violetta Kosecka
Romuald Huszcza

Projekt okładki: Tadeusz Walter

Rysunki: Janusz Halik

Korekta: Helena Kamińska

Skład i łamanie: Pracownia DTP Aneta Osipiak

Podręcznik akademicki dotowany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Nakład: 1000 egz.

Objętość: 9 ark. wyd.

Copyright by © Wydawnictwo Akademickie DIALOG 2009

ISBN 978-83-8002-618-6

Wydawnictwo Akademickie „DIALOG” Anna Parzymies Sp. z o.o.
00-112 Warszawa, ul. Bagno 3 m. 218
tel./faks 22 620 87 03
e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl
www.wydawnictwodialog.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
BÀI I – LEKCJA I	12
BÀI II – LEKCJA II	20
BÀI III – LEKCJA III	28
BÀI IV – LEKCJA IV	36
BÀI V – LEKCJA V	51
BÀI VI – LEKCJA VI	62
BÀI VII – LEKCJA VII	70
BÀI VIII – LEKCJA VIII	79
BÀI IX – LEKCJA IX	91
BÀI X – LEKCJA X	99
BÀI XI – LEKCJA XI	110
BÀI XII – LEKCJA XII	118
BÀI XIII – LEKCJA XIII	128
BÀI XIV – LEKCJA XIV	135
BÀI XV – LEKCJA XV	145

WSTĘP

Typologia języka

Językiem wietnamskim mówi obecnie ponad 80 mln. mieszkańców Wietnamu, nie licząc mniejszości etnicznych, które mają własne języki.

Historia języka wietnamskiego nie jest dokładnie znana. I chociaż wciąż trwają dyskusje na temat genetycznego pokrewieństwa języka wietnamskiego z innymi językami, to jednak większość językoznawców uważa, że podłożem, na którym rozwinął się język wietnamski, były języki grupy Monkhmer.

Elementy Monkhmer znajdujemy w podstawowym słownictwie języka wietnamskiego – w słowach oznaczających części ciała człowieka, nazwach zwierząt i roślin, nazwach obrzędów i rytuałów.

Są jednak także językoznawcy, którzy uważają, że język wietnamski pochodzi od grupy języków Thai. Przemawia za tym, ich zdaniem, fakt, nieistnienia tonów w językach grupy Monkhmer, a język wietnamski jest językiem tonalnym.

Współczesny język wietnamski kształtował się pod silnym wpływem południowych dialektów chińskich, lecz obecne są w nim również elementy języków Thai oraz języków grupy birmańsko-tybetańskiej.

Poza wymienionymi elementami, w zasobie leksykalnym języka wietnamskiego jest znaczna ilość wyrazów zapożyczonych z klasycznego języka chińskiego. Dziesięć wieków (ca 111 r. p.n.e. – 939 r.) administracyjnie narzucanych chińskich norm kulturowych oraz późniejszy bliski kontakt z cywilizacją chińską doprowadziło do wykształcenia się klasycznego języka literackiego, tzw. sino-wietnamskiego, który stał się podstawą literatury do końca XIX w. W języku tym wpływ języka chińskiego jest widoczny zarówno w dziedzinie słownictwa, jak i składni.

Także kontakty Wietnamu ze światem zachodnim zostawiły, chociaż już nie tak istotne językowo jak w przypadku języka chińskiego, ale wyraźne ślady w słownictwie i składni języka wietnamskiego (np. język francuski).

Język wietnamski jest językiem w procesie rozwoju i zmian. Adaptuje wiele słów zaczerpniętych z języków obcych – głównie z języka angielskiego, które zaczynają funkcjonować w języku jako słowa używane równoprawnie z ich wietnamskim odpowiednikami, np. komputer, TV itp.

Struktura języka

1. Język wietnamski jest językiem sylabicznym. Sylaba, w zasadzie, stanowi samodzielny wyraz, ale bardzo często występuje jako morfem w wyrazach złożonych, np.:

học – uczyć się

học sinh – uczeń

lớp học – klasa.

Z fonetycznego punktu widzenia, każda sylaba jest samodzielną jednostką i każda jednostka fonetyczna pisana jest oddzielnie. Może też być jednocześnie słowem i wtedy jest to słowo proste (jednosylabowe), np.:

trời – niebo

đất – ziemia

ngày – dzień.

We współczesnym języku wietnamskim jest wciąż dużo słów prostych – jednosylabowych, chociaż wyraźna jest tendencja do powstawania słów złożonych, składających się z dwóch, trzech lub więcej sylab, np.:

làm việc – pracować

máy chụp ảnh – aparat fotograficzny

ngiên cứu sinh – doktorant.

W słowach złożonych sylaby składowe traktuje się jako morfemy.

Jest wiele sylab, które występują samodzielnie jako słowa proste, a jednocześnie jako morfemy, np.:

thang – drabina

máy – maszyna

thang máy – winda.

Jest również wiele sylab, które występują jako część słowa złożonego, ale nigdy nie występują jako słowa samodzielne. Są to tzw. morfemy związane, np.:

lạnh – zimno, zimny

lành lẽo – zimno, zimny.

Sylaba **lẽo** zawsze występuje jako morfem związany, natomiast sylaba **lành** może występować jako morfem swobodny.

2. Język wietnamski jest językiem pozycyjnym. Funkcję gramatyczną wyrazu wyznacza nie jego postać morfologiczna, lecz pozycja w zdaniu. Stosunki międzywyrazowe w zdaniu są wyznaczone przez ich pozycje. Jeżeli zmienimy porządek wyrazów w zdaniu, wówczas zmieni się sens tego zdania, bądź powstanie struktura bez żadnego znaczenia, np.:

Mẹ yêu con – Matka kocha dziecko.

Con yêu mẹ – Dziecko kocha matkę.

Yêu mẹ con – (w pewnym kontekście może znaczyć „kochać matkę swojego dziecka”).

W języku polskim zdarza się, że w pewnych zdaniach prostych szyk wyrazów nie może ulec zmianie, lecz są to wypadki raczej rzadkie, natomiast w języku wietnamskim niezmiennosc szyku wyrazów w zdaniu stanowi jedną z podstawowych zasad.

W zdaniach prostych z czasownikiem w funkcji orzeczenia zazwyczaj szyk wyrazów w zdaniu jest następujący:

a. podmiot	b. orzeczenie	c. dopełnienie
Tôi	đọc	sách
Ja	czytam	książkę.

Istnieje grupa czasowników z tzw. dopełnieniem pustym, np.:

Tôi ăn cơm – Jem.

Tôi học bài – Uczę się.

ăn cơm może znaczyć **jem** lub **jem ryż**, a **học bài** może znaczyć **uczę się** lub **uczę się lekcji**.

Chcąc zatem dokładnie wskazać przedmiot czynności, musimy użyć bądź bliższego określenia dopełnienia, np.:

Tôi học bài mới – Uczę się nowej lekcji.

lub dopełnienia szczegółowego, np.:

Tôi học tiếng Anh – Uczę się angielskiego.

3. Ponieważ czasownik w języku wietnamskim nie odmienia się przez osoby i czasy, to jeżeli chcemy wyrazić czas danej czynności w zdaniu, musimy użyć innych słów, takich jak: przysłówki, rzeczownik w funkcji przysłówka lub partykuł czasowych:

đang dla czasu teraźniejszego;

đã dla czasu przeszłego;

sẽ dla czasu przyszłego (szerzej na ten temat w lekcji V), np.:

Trước kia cô ấy sống ở đây – Kiedyś ona mieszkała tutaj.

Anh ta đã về nhà rồi – On poszedł już do domu.

4. Zaimki, a szczególnie zaimki osobowe, stanowią w języku wietnamskim istotny problem. Forma i sposób ich używania uzależnione są od takich warunków jak: status społeczny, relacje rodzinne, stosunki uczuciowe między osobami rozmawiającymi ze sobą a osobą/osobami trzecimi, np.:

Tôi (em) rất vui mừng được gặp giáo sư. – Ja (student) bardzo się cieszę, gdy spotykam pana profesora – może powiedzieć student spotykając swojego profesora.

Ale rozmawiając z matką powie:

Con rất vui mừng được gặp mẹ. – Ja (dziecko) bardzo się cieszę, gdy spotykam mamę.

Zarówno wyraz **tôi, em** jak **con** odpowiada polskiemu zaimkowi osobowemu *ja*, jednak ich wartość znaczeniowa jest różna. Wynika ona z faktu, że relacje między studentem i profesorem są bardziej formalne, natomiast między matką i dzieckiem istnieją bliskie stosunki uczuciowe.

Funkcję zaimka osobowego w języku wietnamskim mogą pełnić również takie wyrazy jak: *pan, pani*, słowa określające stopień pokrewieństwa oraz imiona własne.

5. Spójniki w języku wietnamskim, podobnie jak w języku polskim, łączą wyrazy, grupy wyrazowe lub zdania i tworzą między nimi pewne zależności.

Są spójniki, które mają znaczenie tylko łączące, np.: **với, cùng** – z, **và** – i ; spójniki przeciwstawne, np.: **nhưng, nhưng mà, mà** – ale, lecz; spójniki występujące parzyście, np.: **nếu... thì...** – jeżeli ...to...

Spójniki w języku wietnamskim, podobnie jak przyimki, są zazwyczaj pochodzenia odczasownikowego.

Język wietnamski jest językiem tonalnym. Każdy fonem ma 6 odmian tonalnych. Rodzaj tonu warunkuje wysokość i długość samogłoski, z którą jest związany.

Pismo wietnamskie

Od początku panowania chińskiego w Wietnamie, język chiński stał się językiem urzędowym, a pismo chińskie jedynym zapisem języka, jakim posługiwali się Wietnamczycy. Nie istnieją w Wietnamie ślady żadnego innego, wcześniejszego rodzaju pisma.

Dopiero później, przez uproszczenie i odpowiednie przystosowanie znaków chińskich został stworzony nowy, a właściwie zmodyfikowany, system pisma zwany **chữ nôm**. Najstarsze zaświadczenie tego pisma stanowi inskrypcja na kamieniu z 1343 r. W utworach literackich pismo **chữ nôm** pojawiało się dopiero pod koniec XV w.

W XVII w. europejscy misjonarze katoliccy, na podstawie alfabetu łacińskiego, opracowali transkrypcję fonetyczną języka wietnamskiego, która w niewiele zmienionej postaci jest stosowana do dziś.

W transkrypcji tej widoczne są ślady ortografii portugalskiej, francuskiej, a także włoskiej, co potwierdza tezę, że nad opracowaniem pisma pracował zespół misjonarzy różnych narodowości.

W 1649 r. opublikowany został w Rzymie pierwszy słownik języka wietnamskiego *Dictionarium annamitico-latinum*, zestawiony przez francuskiego misjonarza Alexandra de Rhodes.

Ten nowy, zlatynizowany, rodzaj pisma stosowany był początkowo wyłącznie do zapisu tekstów dotyczących religii chrześcijańskiej. Dopiero na przełomie XIX i XX w. rozpoczął się ruch propagujący ideę zastąpienia znaków pisma **chữ nôm** zapisem zlatynizowanym **quốc ngữ** – co oznacza dosłownie *język narodowy*.

W 1932 r. administracja francuska zgodziła się na wprowadzenie nauki języka **quốc ngữ** w szkołach podstawowych, a całkowite zastąpienie znaków pisma **chữ nôm** pismem zlatynizowanym **quốc ngữ** nastąpiło w latach 40. XX w.

Zarówno w pracach teoretycznych, dotyczących zagadnień językoznawczych, jak i popularnych artykułach spotyka się termin *standard języka wietnamskiego*. Standardem jest język, którym mówią mieszkańcy stolicy kraju – Hanoi i jej okolic, a który stanowi podstawę języka narodowego.

Język wietnamski, jak każdy język żywy, podlega wciąż procesowi ewolucji, która widoczna jest zarówno w słownictwie, jak i w gramatyce.

BÀI I – LEKCJA I

Alfabet wietnamski składa się z 29 liter alfabetu łacińskiego. Ponieważ język wietnamski ma znacznie więcej głosek, wprowadzono znaki diakrytyczne przy samogłoskach, np. **a, ă, â** oraz połączenia dwu- lub trzyliterowe przy spółgłoskach, np. **kh, ngh**.

W rezultacie alfabet wietnamski przedstawia się następująco:

I. Alfabet

**a A ă Ă â Â b B c C d D đ Đ e E ê Ê g G h H i I
k K l L m M n N o O ơ Ô ô Ô p P q Q r R s S t T
u U ư Ư v V x X y Y**

II. Samogłoski

W języku wietnamskim istnieje 12 samogłosek: **a, ă, â, e, ê, i, o, ơ, u, ư, y**. Niektóre z nich wymawiane są podobnie jak w języku polskim, natomiast niektóre samogłoski ze znakami diakrytycznymi, np. **ă, â, ê, ư, ơ** wymawiane są inaczej i trudno zilustrować je przykładami samogłosek w języku polskim. Ponadto istnieją 3 dyftongi: **ia/iê (ya/yê); uô/ua; ươ/ưa**. 2 półsamogłoski (po angielsku: semivowel) **i, u**, które pełnią funkcję âm đệm (pretonalną).

	pismo (chữ viết)	czytanie (đọc)	litera (chữ cái)	przykłady (ví dụ)
1	i, y	i	i, y	in ần, ý chí
2	ê	ê	ê	êm đêm, é
3	e	e	e	em, e lệ
4	a	a	a	a, mà
5	ă	ă	ă	ăn, năm
6	â	â	â	cân, ân hận
7	ơ	ơ	ơ	ơn, tờ, com
8	ư	ư	ư	từ từ
9	ô	ô	ô	ô tô
10	o	o	o	no, học
11	u	u	u	um tùm
		ia	i+a	kia
12	ia/ya		y+a	khuya
			i+ê	tiêu
13	iê/yê	iê	y+ê	yêu
			u+ô	chuột
14	uô/ua	ua	u+a	mua, rùa
			u+ơ	uớt
15	ươ/ura	ura	u+a	thừa

III. Spółgłoski

Poza spółgłoską **p**, wszystkie spółgłoski mogą występować w pozycji nagłosowej. Nie wszystkie natomiast spółgłoski mogą występować w pozycji wygłosowej. W pozycji wygłosowej występują samodzielnie tylko **p, t, k (c), m, n, ng**.

- Spółgłoskę **k** zaznaczamy literą **k** w tych wyrazach, w których występuje przed **i, e, ê, ia**, np. **kín, kê, kễ, kia**. Jako **q**, gdy występuje przed **u** (półsamogłoską), np. **qua**.
- We wszystkich innych połączeniach literowych dźwięk **k** zaznaczamy w nagłosie literą **c**.
- Spółgłoskę **g** piszemy jako **gh** w tych wyrazach, w których występuje przed **i, e, ê**, np. **ghi** – notować, **ghế** – krzesło, **ghé vào**

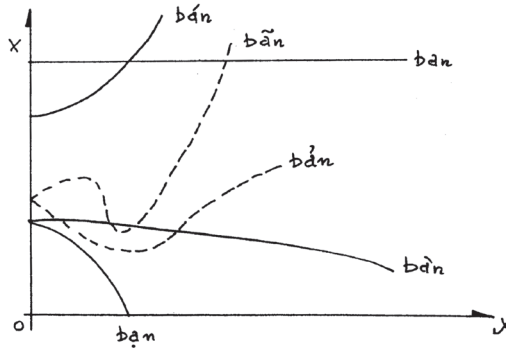
– występować gdzieś. Jako **g** we wszystkich innych połączeniach literowych.

- **Ng** piszemy jako **ng** w tych wyrazach, w których występuje przed **i, e, ê, ia**, np. **ngĩ** – myśleć, **nghe** – słuchać, **nghe** – zawód, **ngĩa** – znaczenie. Jako **ng** we wszystkich innych połączeniach literowych.

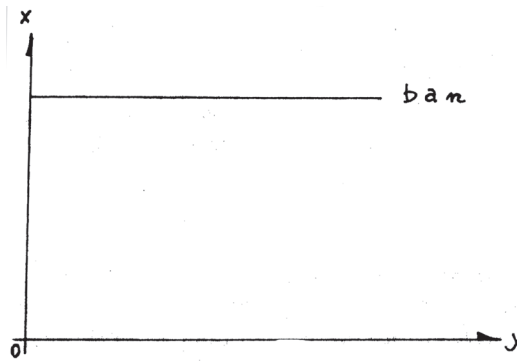
	pismo	czytanie	litera	przykłady
1	b	bờ	b	bồ
	c	cờ	c	con
	k	ca	k	kĩ
2	q	quy	q	quê
3	ch	chờ	c+h	cho
		dờ	d	da
4	d/gi	gi	gi	gia đình
5	đ	đờ	đ	đón
		gờ	g	ga
6	g/gh		g+h	ghi
7	h	hờ	h	hạnh phúc
8	kh	khờ	k+h	không
9	l	lờ	l	làm
10	m	mờ	m	mẹ
11	n	nờ	n	năm
			ng	ngày
12	ng/ng	ngờ	ng+h	ngĩ
13	nh	nhờ	n+h	nhanh
14	p	pờ	p	ping-pong
15	ph	phờ	p+h	phải
16	r	rờ	r	ra
17	s	sờ	s	sung sướng
18	t	tờ	t	tôi
19	th	thờ	t+h	thôi
20	tr	trờ	t+r	trời
21	x	ích xì	x	xinh
22	v	vờ	v	vinh dự

IV. Tony

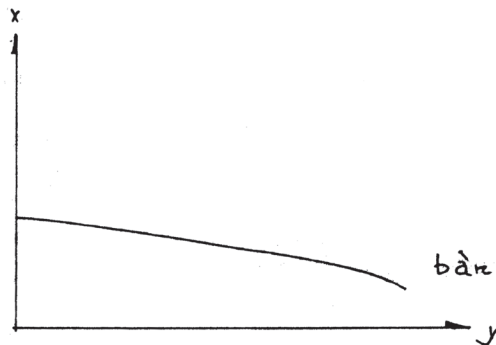
W języku wietnamskim istnieje 6 tonów nadających sylabie znaczenie. Są to:

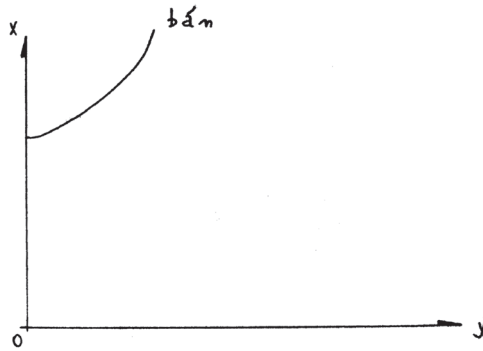
1. ton równy – **đầu bằng**, np. ban – oddział

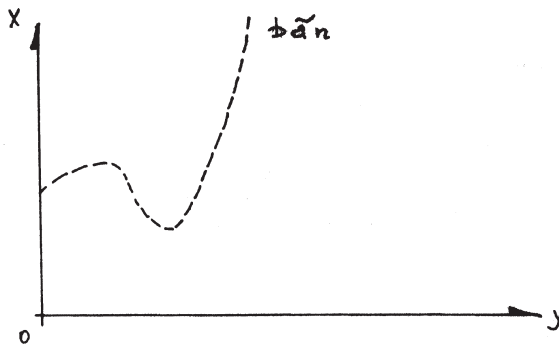
2. ton opadający – **đầu huyền**, np. bàn – stół

3. ton wznoszący – **đầu sắc**, np. bán – sprzedać

4. ton opadająco-wznoszący – **đầu ngã**, np. bán

5. ton pytający – **đầu hỏi**, np. bán – arkusz (kopia)

